

## การจัดการความยากจนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สู่วิถีความยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์

สิ่งที่ผู้นำประเทศต้องตระหนักและต้องทำความเข้าใจว่า ปัญหาที่สำคัญที่สุดที่ต้องดำเนินการทันทีและแก้ปัญหาระง่วนที่สุดคือปัจจุบันประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไทยต้องประสบกับภาวะความยากจน และอยู่ในภาวะที่ขาดแคลนปัจจัย 4 ไม่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และการมีหนี้สินครัวเรือนมากขึ้น อันจะสะท้อนถึงความตั้งใจ จริงใจ ในการช่วยเหลือพี่น้องประชาชนที่ประสบปัญหาอย่างยาวนาน ซึ่งเป็นสาเหตุหลักของความยากจน อันเกิดจากการขาดการศึกษาที่เหมาะสมกับภาวะของประเทศ การขาดโอกาสในสังคม การไม่มีงานทำ หรือตกงาน การขาดที่ทำกิน ตลอดจนการเพิ่มขึ้นของประชากรในประเทศ อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ตกต่ำและไม่มีแนวโน้มว่าจะดีขึ้น ตลอดจนขาดการกระจายรายได้ที่เหมาะสมถึงระดับครอบครัว ทำให้ทุกครอบครัวจึงต้องหารายได้เพื่อมาใช้จ่ายในชีวิตประจำวันให้เพียงพอ และยังมีความต้องการเก็บออมเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในอนาคตอีกด้วย

จากข้อมูลสถิติของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า รายจ่ายของครัวเรือนทั่วประเทศไทยมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเดือนละ 20,892 บาท และเมื่อมองลงมาที่รายจ่ายของครัวเรือนของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่ามีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำสุดของประเทศไทยคือ 19,181 บาท<sup>1</sup> ซึ่งมีผลกระทบต่อการค้าปลีก และความต้องการปัจจัย 4 ของประชาชนอย่างยิ่ง เป็นตัวชี้วัดว่าประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความยากจนมากกว่าภาคอื่นๆ ของประเทศไทย

จากปัญหาดังกล่าว รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชน จึงมีความจำเป็นที่ต้องจะหาแนวทางในการจัดการความยากจนในพื้นที่ที่รับผิดชอบ โดยมีความจำเป็นในการกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาคความยากจนของประเทศกำลังพัฒนาให้มีแนวทางเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ การรวมตัวเป็นองค์กรขนาดเล็ก (Microenterprise) ในการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 9

(พ.ศ. 2545 - 2549) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับอื่นๆ จนถึงปัจจุบัน ด้วยการน้อมนำ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นกรอบในการพัฒนาและบริหารประเทศของการจัดการความยากจนของประชาชนในทุกภูมิภาคของประเทศไทย

และจากนโยบายของรัฐบาล รวมทั้งของกองทัพบกจึงกำหนดให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้ มีความร่วมมือกันในการจัดการความยากจนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะระหว่างหน่วยทหาร กับสถาบันศึกษาในพื้นที่ คือ กองพลทหารราบที่ 6 มณฑลทหารบกที่ 25 และมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ จึงได้เริ่มดำเนินการช่วยเหลือและแก้ปัญหาความยากจนให้กับประชาชนอย่างจริงจัง โดยได้ดำเนินการเมื่อปี 2561 จนถึงปัจจุบัน ในพื้นที่อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งอยู่ในพื้นที่เขตชายแดน มีความห่างไกลกับจากตัวเมืองมาก มีความยากจน ทุรกันดาร อีกทั้งมีความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ และประสบสภาวะภัยแล้งซ้ำซากของจังหวัดสุรินทร์

ดังนั้นจึงได้ศึกษาถึงสภาพปัญหา บริบทของชุมชน รวมทั้งหาแนวทางลดปัญหาความยากจน และเพื่อการสร้างรายได้เพิ่ม ปรับใช้เพิ่มมูลค่า การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ให้ดีขึ้น โดยการสร้างอาชีพเสริมจากทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ และมีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาดังกล่าวทั้งนี้ หน่วยทหารในพื้นที่และมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ จึงได้เข้าดำเนินการในอำเภอเป้าหมาย ตลอดจนบูรณาการในการกำหนดเครื่องมือ ทรัพยากร วิธีการ และผลลัพธ์ในดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ด้วยการอาศัยความร่วมมือ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการดำเนินการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน<sup>2</sup> ประกอบด้วย การบริหารจัดการชุมชน การผลิตมุ่งผลสัมฤทธิ์ เทคโนโลยีการเกษตร การจัดการพื้นที่แบบครบวงจร และองค์ความรู้อื่นๆ ที่จะมุ่งเน้นให้ประชาชนใช้หลักในการลดการพึ่งพา เพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมการผลิตได้ด้วยตนเอง และลดภาวะความเสี่ยงจากการไม่สามารถควบคุมระบบตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อีกทั้งจากการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของอำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ประชาชน และชุมชนส่วนใหญ่ มีอาชีพเกษตรกรรม ดังนั้น การจัดการความยากจนของประชาชน อำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์ จึงควรเน้นที่ผลผลิตทางการเกษตร เน้นความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งเป็นการสร้างความมั่นคงให้เป็นระบบเศรษฐกิจในระดับหนึ่ง จึงเป็นระบบเศรษฐกิจที่ช่วยลดความเสี่ยง หรือความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจในระยะยาวได้

มีการเสริมช่วยด้วยการนำแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่มาใช้ กล่าวคือ เกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงที่เด่นชัดที่สุด เพื่อเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรที่มักประสบปัญหาจากภัยธรรมชาติ และปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อการทำงานเกษตร ให้สามารถผ่านพ้นช่วงวิกฤตของปัญหาไปได้ โดยเฉพาะการขาดแคลนน้ำได้ โดยไม่ต้องรื้อถอน และยากลำบากนัก ความเสี่ยงที่เกษตรกร มักจะพบเป็นประจำ ประกอบด้วย ความเสี่ยงด้านราคาสินค้าการเกษตร ความเสี่ยงในราคาและการพึ่งพาปัจจัยการผลิตสมัยใหม่จากต่างประเทศ ความเสี่ยงด้านน้ำ ฝนทิ้งช่วง ปัญหาแล้ง ภัยธรรมชาติอื่น ๆ และโรคระบาด ความเสี่ยงด้านแบบแผนการผลิต อาทิเช่น ความเสี่ยงด้านโรคและศัตรูพืช ความเสี่ยงด้านการขาดแคลนแรงงาน ความเสี่ยงด้านภาระหนี้สินและการสูญเสียที่ดิน เป็นต้น สำหรับในการบริหารการจัดการที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด สิ่งจำเป็นที่ต้องดำเนินการให้เกิดผลคือ ต้องมีการบริหารและจัดแบ่งที่ดินแปลงเล็กออกเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน เพื่อประโยชน์สูงสุดของเกษตรกร ซึ่งไม่เคยมีใครคิดมาก่อน มีการคำนวณโดยใช้หลักวิชาการเกี่ยวกับปริมาณน้ำที่จะกักเก็บให้พอเพียง ต่อการเพาะปลูกได้อย่างเหมาะสมตลอดปี มีการวางแผนที่สมบูรณ์แบบสำหรับเกษตรกรรายย่อย โดยมีถึง 3 ขั้นตอน ดังนี้ ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น ให้แบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน ตามอัตราส่วน 30 : 30 : 30 : 10 ซึ่งหมายถึง พื้นที่ส่วนที่หนึ่ง ประมาณ 30% ให้ขุดสระเก็บกักน้ำโดยพิจารณาจากลักษณะของพื้นที่ในการกำหนดจุดที่ทำการขุดสระเก็บกักน้ำ ตลอดจนการเก็บน้ำในรูปแบบธนาคารน้ำ เพื่อใช้เก็บกักน้ำฝนในฤดูฝน และใช้เสริมการปลูกพืชในฤดูแล้ง ตลอดจนการเลี้ยง สัตว์ และพืชน้ำต่าง ๆ ในพื้นที่รอบๆ พื้นที่ส่วนที่สอง ประมาณ 30% ให้ปลูกข้าวในฤดูฝน ที่จะต้องคัดพันธุ์ข้าวให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่หรือสภาพอากาศในปัจจุบัน เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวันสำหรับครอบครัวให้เพียงพอตลอดทั้งปี เพื่อตัดค่าใช้จ่ายและสามารถพึ่งพาตนเองได้ พื้นที่ส่วนที่สาม

ประมาณ 30% ให้ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผัก พืชไร่ พืชสมุนไพร ฯลฯ เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวัน หากเหลือบริโภคก็นำไปจำหน่ายในพื้นที่ ซึ่งเป็นรายได้เสริมได้อีกด้วย ส่วนที่ประมาณ 10% เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ ถนนหนทาง และโรงเรียนอื่น ๆ ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง เมื่อเกษตรกรเข้าใจในหลักการดังกล่าวแล้ว และสามารถปฏิบัติในที่ดินของตนจนได้จนสำเร็จผลแล้ว ซึ่งในหลายพื้นที่ของอำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ได้มีความสำเร็จในรูปแบบตามโครงการ 1 ไร่ 100,000 ทำให้ประชาชนมีรายได้พอใช้จ่าย และเก็บออมเพื่อใช้จ่ายในอนาคต รวมทั้งกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดเป็นทหารกองประจำการของหน่วยที่มีฐานะยากจน เพื่อเป็นการช่วยเหลือครอบครัวหรือชุมชนอีกทางหนึ่ง และต่อไปก็ต้องเริ่มขั้นที่สอง คือ ให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปแบบ กลุ่ม หรือสหกรณ์ ของชุมชน เพื่อร่วมแรงร่วมใจกันในการดำเนินการ ซึ่งประกอบด้วย การผลิต พันธุ์พืช เตรียมดิน ซลประทาน ฯลฯ เกษตรกรจะต้องร่วมมือในการผลิต โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นเตรียมดิน การหาพันธุ์พืช ปุ๋ย การจัดหา น้ำ และอื่น ๆ เพื่อการเพาะปลูก การตลาด ลานตากข้าว ยุ้ง เครื่องสีข้าว การจำหน่ายผลผลิต เมื่อมีผลผลิตทางการเกษตรแล้ว จะต้องเตรียมการต่าง ๆ เพื่อการจำหน่ายผลผลิตให้ได้ประโยชน์สูงสุด เช่น การเตรียมลานตากข้าวร่วมกัน การจัดหายุ้งรวบรวมข้าว เตรียมหาเครื่องสีข้าว ตลอดจนการรวมกลุ่มกันขายผลผลิตให้ได้ราคาดี และลดค่าใช้จ่ายลงด้วย การเป็นอยู่ อาทิเช่น กะปิ น้ำปลา อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ ในขณะเดียวกันเกษตรกรต้องมีความเป็นอยู่ที่ดีพอสมควร โดยมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น อาหารการกินต่าง ๆ กะปิ น้ำปลา เสื้อผ้าที่พอเพียง สวัสดิการ สาธารณสุข เงินกู้ ซึ่งแต่ละชุมชนควรต้องมีสวัสดิการ และการบริการที่จำเป็น เช่น มีสถานีอนามัย เมื่อยามเจ็บป่วยไข้ หรือมีกองทุนไว้สำหรับกู้ยืม รวมทั้งเพื่อประโยชน์ในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน การศึกษาในโรงเรียน และทุนการศึกษา ชุมชนควรมีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษา เช่น มีกองทุนเพื่อการศึกษาเล่าเรียนให้แก่เยาวชนของชุมชนเอง สังคม และพระพุทธศาสนา ชุมชนควรเป็นที่รวมในการพัฒนาสังคม และจิตใจ โดยมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้กับคนในชุมชน โดยกิจกรรมทั้งหมดดังกล่าวข้างต้น จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะสมาชิกในชุมชนนั้นเป็นสิ่งสำคัญ ที่ผ่านมามีการดำเนินการสำเร็จไปแล้วในพื้นที่บ้านนาสนวน ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีการนำไปขยายผลในพื้นที่อื่นของจังหวัดสุรินทร์ อีกทั้งได้ส่งเสริมให้ทหารที่อยู่ในพื้นที่ได้มีส่วนสนับสนุนการดำเนินการเพื่อให้ประสบความสำเร็จ

และเป็นการช่วยเหลือชุมชนของตนเอง ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สาม เมื่อดำเนินการผ่านพ้นขั้นที่สองเรียบร้อยแล้ว เกษตรกร หรือกลุ่มเกษตรกรก็ควรจะพัฒนาก้าวหน้าไปสู่ขั้นที่สามต่อไป คือ การติดต่อประสานงาน เพื่อจัดหาทุน หรือแหล่งเงินทุน อาทิเช่น สหกรณ์ ธนาคาร หรือบริษัท ห้างร้าน เอกชน มาช่วยในการลงทุนที่เหมาะสมจำเป็นตามความต้องการของกลุ่ม หรือสหกรณ์ของชุมชน และยกระดับในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ ทั้งฝ่ายเกษตรกร และ ฝ่ายธนาคาร หรือบริษัทเอกชน จะได้รับประโยชน์ร่วมกัน กล่าวคือ เกษตรกรขายข้าวได้ราคาสูง ไม่ถูกกดราคา ธนาคาร หรือบริษัทเอกชนสามารถซื้อข้าวบริโภคในราคาต่ำ ด้วยการซื้อข้าวเปลือกตรงจากเกษตรกร และมานำสีเอง อีกทั้งเกษตรกรสามารถซื้อเครื่องอุปโภคและบริโภคได้ในราคาต่ำ เพราะรวมตัวกันซื้อเป็นจำนวนมาก และเป็นร้านสหกรณ์ราคาขายส่ง ทั้งนี้ ธนาคาร หรือบริษัทเอกชนจะสามารถกระจายบุคลากรเพื่อไปดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ ให้เกิดผลดียิ่งๆ ขึ้นไป ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการประสบผลสำเร็จ ประชาชนที่ดำเนินการในรูปกลุ่ม สหกรณ์ หรือชุมชน จะต้องใช้หรือมีหลักในการพิจารณาที่สำคัญประกอบด้วยหลัก กรอบแนวคิด แนวทางในการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ตลอดเวลา อีกทั้งเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นความปลอดภัย การรอดพ้นจากภัย จากวิกฤตและปัญหาต่างๆ เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนที่เหมาะสม

และสิ่งสำคัญยิ่งในการพูดคุยถึงความจำเป็นที่ประชาชนรวมทั้งชุมชนในพื้นที่ต้องพิจารณานำมาใช้ในการวางแผน การดำเนินการ และการตรวจสอบการทำงานของกลุ่ม คือ ปัจจัยความพอประมาณ เพื่อความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เช่น การผลิต การบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ ตลอดจนปัจจัยความมีเหตุผล เพื่อเสริมช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีเหตุผล โดยพิจารณาจากองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ และที่สำคัญที่สุดคือปัจจัยการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว คือ การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการ

เปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตอีกทั้งที่ต้องพิจารณาคือปัจจัยเงื่อนไข การตัดสินใจ และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ อีกทั้งคุณธรรมที่เป็นพื้นฐาน กล่าวคือ เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ เงื่อนไขคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนัก ในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต และแนวทางปฏิบัติตลอดจนผลที่คาดว่าจะได้รับจากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี ที่มุ่งผลทั้งระยะสั้น และระยะยาว ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า มาตรการของชุมชนในอดีตที่มีปัญหาไม่บรรลุวัตถุประสงค์นั้น มักจะไม่สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งหากดำเนินการได้ตามที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น ควรมีการพัฒนาและมีการวางแผน ด้วยการเริ่มต้นจากการปฏิบัติ คือ เริ่มด้วยความศรัทธา มีความเชื่อ และความมุ่งมั่นอย่างแท้จริงที่จะใช้ปรัชญานี้ เป็นหลักในการดำเนินงาน ต้องพิจารณาว่าเป็นไปตาม 3 ห่วง 2 เงื่อนไข หรือไม่ ในด้านความพอประมาณ จะต้องพิจารณาว่าเป้าหมายมีความเหมาะสม หรือไม่ เป็นไปตามแนวทางหลักสายกลาง หรือไม่ ผลกระทบต่อคนกลุ่มไหน ทำให้พฤติกรรมคนเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร รวมทั้งพิจารณาว่าทำให้ความสามารถในการพึ่งตนเองมากขึ้น หรือน้อยลง ด้านความมีเหตุ มีผล คือ พิจารณาว่า ได้มีการศึกษาวางแผนอย่างรอบคอบเพียงใด ผลกระทบระยะสั้นและระยะยาวเป็นอย่างไร สามารถบรรลุผลได้ หรือไม่ ยั่งยืน หรือไม่ เครื่องมือสำคัญของความพอประมาณ และความมีเหตุมีผล ก็คือ การวางแผน และวิเคราะห์แผนงานของตนตามกรอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการวางกรอบ และกำหนดแผนงานที่เหมาะสม จะต้องมีความรู้พื้นฐานของความรู้และการมีคุณธรรม อีกทั้งหลักธรรมาภิบาล ที่ส่งเสริมในการมีส่วนร่วม และความโปร่งใส ส่วนประเด็นด้านการมีภูมิคุ้มกัน คือ การพิจารณาว่ามีความเสี่ยงใดบ้างที่ทำให้แผนงานไม่สามารถบรรลุผลตามที่ตั้งไว้ได้ มีการเตรียมที่จะพร้อมรับความเสี่ยงหรือไม่ ในการมีภูมิคุ้มกันนี้สามารถทำได้ โดยมีแผนการบริหารความเสี่ยง โดยมีการระบุความเสี่ยง ตัวอย่างความเสี่ยง ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงอัตราการแลกเปลี่ยนทางการเงิน

เทคโนโลยี การดำเนินงาน เสี่ยงจากการทุจริต ฯลฯ โดยสรุปการประเมินความเสี่ยง การวางกลยุทธ์ในการจัดการความเสี่ยง และการติดตามประเมินผล จึงเป็นการสร้าง ภูมิคุ้มกันโดยการมีตาข่ายรองรับภัยพิบัติ การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล และครัวเรือน เพื่อนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเอง และแก้ปัญหาความยากจนได้

ซึ่งสามารถดำเนินการเป็นขั้นตอนได้ 3 ระดับ โดยมีรายละเอียด ดังนี้<sup>3</sup> เพื่อให้เกิดการ สร้างจิตสำนึก และปรับทัศนคติ สู่การพึ่งตนเอง โดยอาศัยการสร้างความรู้ความเข้าใจ ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ ตลอดจนประเมินตนเองเพื่อให้รู้จักตนเอง รู้ศักยภาพของตนเอง รู้ปัญหา หรือวิกฤตที่ประสบอยู่ เกิดความคิด “พึ่งตนเอง” โดยใช้ ศักยภาพที่มีอยู่ในการแก้ปัญหา ตั้งใจที่จะใช้ชีวิต “อยู่อย่างพึ่งตนเอง” พึ่งตนเองให้ได้ โดยลดความต้องการที่ไม่จำเป็น และทำประโยชน์แก่ส่วนรวมมากขึ้น เพื่อให้เกิดการ พึ่งตนเอง แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือขั้นตอนที่ 1 ประกอบด้วย อยู่อย่างพึ่งตนเอง อยู่อย่าง พอเพียง อยู่อย่างเอื้ออาทร อยู่ดีมีสุข ด้วยการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 1 “อยู่อย่างพึ่งตนเอง” ในระดับครอบครัวครอบครัว และสมาชิกต้องรู้จัก พึ่งตนเองโดยทำกิจกรรม การลดรายจ่ายเพื่อให้เกิดการออม ดังนี้<sup>4</sup> ด้านการเงินใน ครอบครัว กำหนดการใช้จ่ายเงินในแต่ละเดือน โดยมีเป้าหมาย ใช้จ่าย 3 ส่วน ออม 1 ส่วน โดย จัดทำบัญชีรับ-จ่าย ในครัวเรือน ทั้งนี้ได้มีการจัดชุดวิทยากรให้ความรู้จัดการ อบรมประชาชนให้สามารถดำเนินการจัดทำบัญชีดังกล่าวได้เพื่อให้รู้ภาวะหนี้สิน รายได้ รายจ่ายของครัวเรือน ควบคุมการใช้จ่ายของครัวเรือน และวางแผนการใช้จ่ายเงินอย่าง รอบคอบ โดยจัดทำ แผนการใช้จ่ายเงินของครัวเรือน สร้างวินัยการใช้เงิน และออมเงิน ส่วนที่เหลือจ่าย ไว้กับกลุ่มการเงินในชุมชน หรือสถาบันการเงิน ไม่สร้างหนี้ ลดภาระ หนี้สินของตนเอง หรือไม่พยายามก่อหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ ไม่ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย และ รู้เท่าทันกระแสบริโภคนิยม พยายามที่จะ ลด ละ เลิก อบายมุข ด้านปัจจัย 4 ในการ ดำรงชีวิต การลดรายจ่ายในครัวเรือนโดยทำกิจกรรมเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเอง ทำให้ ครัวเรือนสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนให้ได้ 1 ใน 4 ของรายจ่ายทั้งหมด ด้วยการ ปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์ เพื่อการบริโภคในครัวเรือน เช่น ปลูกข้าว ปลูกพืชผักสวนครัว รั้วกินได้ เลี้ยงไก่พื้นเมือง เป็ด ปลา ไว้กินในครัวเรือน โดยยึดหลัก “ปลูกทุกอย่างที่กิน

กินทุกอย่างที่ปลูก และใช้ทุกอย่างที่ทำ ทำทุกอย่างที่ใช้” ปลูกพืชสมุนไพรรักษาโรค ทำกิจกรรมเพื่อลดต้นทุนการผลิตในอาชีพหลัก เช่น ผลิตปุ๋ยชีวภาพ ลดการใช้สารเคมี ในการเกษตร เป็นต้น ปัญหาที่ตรวจพบของชุดวิทยากรพบว่าประชาชนบางส่วนอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ทำให้ไม่สามารถจัดทำบัญชีรับ-จ่าย ในครัวเรือน ได้ จึงควรมีโครงการเสริม คือสอนการอ่านออกเขียนได้ให้กับกลุ่มอีกด้วยโดยเร่งด่วน

ขั้นตอนที่ 2 มีวิถีชีวิต “อยู่อย่างพอเพียง” ในการดำเนินชีวิตยึดทางสายกลาง ไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อมอยู่อย่างสมดุล อีกทั้งไม่ดำเนินชีวิตเกินพอดี ดังตัวอย่างกิจกรรมต่อไปนี้ ตัวอย่างกิจกรรมภาคการเกษตรที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ได้แก่ เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน ไร่นาสวนผสม วนเกษตร เกษตรอินทรีย์ เกษตรชีวภาพ เกษตรกรรมไร้สารพิษเกษตรธรรมชาติ สวนสมุนไพรชุมชน ตัวอย่างผลิตภัณฑ์จากชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรในชุมชน ผลิตภัณฑ์ OTOP อุตสาหกรรมในครัวเรือน การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อให้เกิดการสะสมทุนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างพลังในการต่อรอง และความสามัคคีในชุมชน เช่น กลุ่มกองทุนการเงินในชุมชน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มอาชีพต่าง ๆ กลุ่มด้านสิ่งแวดล้อม และกลุ่มกองทุนสวัสดิการ

ขั้นตอนที่ 3 รวมกลุ่มในสังคม “อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร” มีความคิดที่แจกจ่ายแบ่งปันไปให้ผู้อื่น ซึ่งจะทำได้เพื่อน และเกิดเป็นวัฒนธรรมที่ดีที่จะช่วยลดความเห็นแก่ตัว และสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นในจิตใจ การมีจิตใจที่แบ่งปันเป็นพื้นฐานให้เกิดการรวมกลุ่มในสังคม จะเห็นได้ว่า ชุมชนที่เข้มแข็งนั้น จะมีการรวมกลุ่มกันหลากหลายจำนวนมาก ตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม กลุ่มต่าง ๆ จึงถือได้ว่าเป็นทุนทางสังคมที่สามารถขับเคลื่อนเพื่อช่วยเหลือคนยากจน และคนด้อยโอกาส ในลักษณะที่อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร ดังนี้ กลุ่มอาชีพ, กลุ่ม OTOP และเครือข่าย ในชุมชนที่มีกลุ่มอาชีพ กลุ่ม OTOP และเครือข่ายที่เข้มแข็ง สามารถเอื้ออาทรช่วยเหลือโดยสร้างอาชีพ และรายได้ให้กับคนในชุมชน หรือคนด้อยโอกาส ตลอดจนคนยากจนในชุมชน ด้วยการดำเนินการที่สำคัญยิ่ง คือ การรับสมัครสมาชิกที่เป็นคนยากจน หรือคนด้อยโอกาสตามความถนัดของแต่ละบุคคล พัฒนาฝีมือจนสามารถผลิตขายให้กลุ่มได้ ให้การฝึกอบรมและพัฒนาทักษะการประกอบ



อาชีพตามความถนัดของแต่ละบุคคลพัฒนาฝีมือจนสามารถผลิตขายให้กลุ่มได้ ส่งเสริมคนยากจนที่มีศักยภาพในการผลิตปัจจัยการผลิต เพื่อส่งต่อให้กลุ่มอาชีพผลิตเป็นสินค้าจำหน่ายพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม เพื่อเพิ่มมูลค่าในการต่อราคาสินค้า อีกทั้งการเพิ่มช่องทางการตลาด โดยขยายตลาด หรือสร้างเครือข่ายการตลาดให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น การสร้างเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของกลุ่มสมาชิก เพื่อสร้างความรู้ให้เท่าทันกระแสเศรษฐกิจโลก จัดกิจกรรมของกลุ่มเพื่อให้สมาชิกลดรายจ่าย เช่น กลุ่มผู้ผลิตสารชีวภาพ เพื่อใช้ในครัวเรือน หรือเกษตรกรรม กลุ่มผู้ปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อบริโภคในครัวเรือน กลุ่มปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น เมื่อกลุ่มมีกำไร ควรจัดสรรกำไรสำหรับจัดสวัสดิการแก่ผู้ยากจน และคนด้อยโอกาสในชุมชนตามสมควร และเหมาะสม กลุ่มกองทุนการเงินในชุมชน กลุ่มกองทุนการเงินในชุมชน เป็นการรวมตัวกันอดออม มีวินัยการใช้เงิน อด ละเอียด อบายมุข และการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย สะสมเงินทุนในลักษณะสัจจะสะสม เป็นกองทุนของชุมชนเอง ทำให้มีเงินทุนเพียงพอช่วยเหลือกันในการประกอบอาชีพ เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กองทุนปุ๋ย กองทุนรับซื้อข้าว กองทุนกลุ่มผู้ใช้น้ำ ธนาคารหมู่บ้าน เครดิตยูเนียน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกองทุนสวัสดิการในชุมชนที่นำกำไร นำดอกผลที่เกิดจากการกั้มเงินจากกองทุนมาจัดสรรให้สมาชิก หรือชุมชนในรูปแบบสวัสดิการการศึกษา รักษาพยาบาล ทูนาสาธารณสุข หรืออาจจัดเป็นรูปกลุ่มฌาปนกิจ กองทุนศูนย์สงเคราะห์ ธนาคารข้าว ธนาคารโค กระบือ เป็นต้น กลุ่มกองทุนการเงินสามารถเอื้ออาทรช่วยคนยากจน โดยสร้างวินัยการใช้เงิน รู้จักเก็บออมเงินไว้กับกลุ่ม มีทุนในการประกอบอาชีพ ตลอดจนมีสวัสดิการตามความจำเป็น โดยรับสมัครคนยากจน ผู้ด้อยโอกาส เป็นสมาชิกกลุ่ม และให้บริการ และพัฒนาร่วมกับกลุ่มอาชีพข้างต้น จนสามารถยกระดับรายได้พ้นความยากจน สำหรับกองทุนที่มีความเข้มแข็งโดยเฉพาะ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ควรจัดกิจกรรม เพื่อให้สามารถลดรายจ่าย ด้านปัจจัยในการครองชีพ เช่น ศูนย์สาธิตการตลาด บัมน้ำมันชุมชน โรงสีชุมชน ร้านค้าชุมชน หรืออื่น ๆ เพื่อให้บริการแก่สมาชิกให้ครอบคลุมทั้งชุมชน ตลอดจนจัดกิจกรรมเพื่อสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาส และยากจน เช่น ธนาคารข้าว ธนาคารโค กระบือ ตามความเหมาะสม นอกจากนั้น ควรเป็นแกนนำในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของคนในชุมชนด้วย สำหรับกลุ่มกิจกรรมอื่น ๆ ในชุมชนสามารถจัดกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มที่สมาชิกและชุมชนพึ่งตนเองได้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อาทิเช่น

กลุ่มด้านสิ่งแวดล้อม กลุ่มมีกิจกรรมดูแลสิ่งแวดล้อม และใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังเช่น กลุ่มปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มปุ๋ยหมัก กลุ่มเยาวชนปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มข้าวซ้อมมือ เป็นต้น กลุ่มด้านเกษตรกรรม มีกิจกรรมด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการประกอบอาชีพสร้างพลังในการต่อรอง ร่วมกันซื้อขายผลผลิตจากกลุ่ม อาทิเช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มทำเกษตรผสมผสาน กลุ่มกิจกรรมธรรมชาติ กลุ่มปลูกพืชสมุนไพร กลุ่มพืชผักสวนครัว กลุ่มอาชีพเลี้ยงสัตว์ โค กระบือ สุกร ไก่ ไก่ กลุ่มอาชีพประมง เลี้ยงสัตว์น้ำ เลี้ยงปลาในกระชัง เป็นต้น กลุ่มกองทุนเพื่อพัฒนาหมู่บ้านและกลุ่มองค์กรอื่น ๆ กิจกรรมรวมกลุ่มเพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ เช่น กองทุนสตรี กองทุนเด็ก กองทุนเยาวชน เป็นต้น กลุ่มอนุรักษ์ ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น มีกิจกรรมเพื่อรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีไทยอันดีงาม และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 4 “อยู่ดี ยั่งยืน ด้วยการเรียนรู้” ร่วมกันในชุมชน กิจกรรมระดับชุมชนที่สามารถนำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน โดยพัฒนาเองและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชน โดยเฉพาะเครือข่าย กลุ่มองค์กร ผู้นำในชุมชน ตลอดจนปราชญ์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลไกในการเรียนรู้และพัฒนาชุมชนที่สำคัญ โดยประสานงานกับภาครัฐเอกชนและประชาชนให้เกิดการมีส่วนร่วม ในการเรียนรู้ที่จะขับเคลื่อนกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อแก้ปัญหาความยากจน<sup>5</sup> ที่สำคัญยิ่ง คือ การวิเคราะห์พิจารณาขับเคลื่อนแผนชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้การพึ่งตนเองแผนพัฒนาอาชีพและรายได้ และกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในชุมชน การศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน โดยเฉพาะทุนทางสังคม อีกทั้งทรัพยากรในชุมชน เพื่อระดมสรรพกำลังและแนวทางในการแก้ปัญหาความยากจนในชุมชน ระดับครัวเรือนยากจน ส่งเสริมเรียนรู้ศักยภาพตนเองโดยให้จัดทำบัญชีรับ-จ่าย ระดับบุคคล/ครัวเรือน สร้างวินัยการใช้เงิน ส่งเสริมการออม การลด ละ เลิกอบายมุข และการจัดทำแผนชีวิตของครัวเรือนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในระดับกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ส่งเสริมให้รับสมาชิกที่เป็นคนยากจน ผู้ด้อยโอกาสเข้าฝึกอาชีพ เพื่อเพิ่มรายได้ ในระดับกลุ่มกองทุนให้คนยากจนได้มีโอกาสเป็นสมาชิก ออมเงิน สะสมทุนและเข้าถึงแหล่งทุนตามความต้องการในอัตราดอกเบี้ยต่ำ การส่งเสริมการสร้างเครือข่ายกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อจัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การบริหารจัดการ การจัดกิจกรรมเพื่อให้ชุมชนลด

รายจ่ายหรือเพิ่มรายได้ของวิสาหกิจ การจัดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นประจำสม่ำเสมอ หรือจัดศูนย์เรียนรู้ในชุมชนเพื่อให้ประชาชนมีโอกาสได้พบปะ พูดคุยและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการประกอบอาชีพ การตลาดตลอดจนสถานการณ์เศรษฐกิจของพื้นที่และเศรษฐกิจของประเทศไทย การส่งเสริมการปฏิบัติคุณธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น แก่อนุชนรุ่นหลัง ซึ่งมีหลายโรงเรียนในพื้นที่อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ได้จัดหลักสูตรการเรียนการสอนให้กับนักเรียนตามวิถีของแต่ละพื้นที่ เพื่อผลของการปฏิบัติ ทำให้เกิดความพอเพียงในทุก ระดับของการดำเนินชีวิต ทั้งครอบครัว ชุมชน และขยายไปถึงระดับสังคม

และสุดท้ายที่กลุ่มสหกรณ์หรือชุมชนต้องทำให้ได้ คือ การสร้างอาชีพเสริมจากทรัพยากร ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยมีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เพื่อการสร้างรายได้เพิ่ม และยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น พบว่า การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล และครัวเรือน จนนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเอง และแก้ปัญหาความยากจน<sup>5</sup> โดยผ่านดำเนินการที่เป็นขั้นเป็นตอนได้ คือ การวางแผนชีวิต เศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ เมื่อครัวเรือนมีความตั้งใจที่จะอยู่อย่างพึ่งตนเอง โดยมีวิถีชีวิต เศรษฐกิจพอเพียงตาม 4 ขั้นตอน คือ อยู่อย่างพึ่งตนเองอยู่อย่างพอเพียง อยู่อย่างเอื้ออาทร และอยู่ดียิ่งขึ้น ด้วยการเรียนรู้แล้ว ต่อจากนั้นสมาชิกของครัวเรือนจะต้องมีแผนการดำเนินชีวิตในระดับบุคคลหรือครัวเรือน ตามที่ได้กำหนดกรอบไว้แล้วตามที่จัดทำ แผนชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงให้มีความสอดคล้องและนำมาประยุกต์ใช้กับหลักแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินกิจกรรมและมีเป้าหมายของตนเอง มุ่งให้เกิดวิถีชีวิตที่พอเพียงในการดำรงชีพ หลุดพ้นจากความยากจน และพึ่งตนเองได้

เพราะฉะนั้นกลุ่ม หรือ สหกรณ์ ที่จะประสบความสำเร็จ ต้องมีการทบทวนและมีการจัดทำแผนชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงอย่างสม่ำเสมอ ต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้บุคคลและครัวเรือนเกิดการเรียนรู้ ที่สำคัญประกอบด้วย<sup>6</sup> การเรียนรู้และวิเคราะห์ปัญหาของตนเองและครอบครัว การเรียนรู้ศักยภาพของตนเอง ความเก่ง ความเชี่ยวชาญในตนเอง การเรียนรู้เรื่องหลักและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การเรียนรู้วิธีวางแผนแบบพอเพียง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิก และ การปรับทัศนคติสู่การพึ่งตนเองอย่างแท้จริง

ในการจัดทำแผนจะให้ผลดีควรจัดทำเป็นกลุ่ม โดยอาศัยการจัดทำร่วมกับสมาชิกในครัวเรือน หรือจัดทำร่วมกับเพื่อนบ้านที่มีเป้าหมายที่จะหลุดพ้นจากความยากจนและพึ่งตนเองได้ในที่สุดโดยมีขั้นตอนการจัดทำแผน เพื่อให้บรรลุการจัดการความยากจนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่วิถีความยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ประการแรกคือการจัดทำข้อมูลครัวเรือน โดยให้หัวหน้าครัวเรือนกรอกข้อมูล รายละเอียดประกอบด้วย ข้อมูลหัวหน้าครัวเรือน ข้อมูลการประกอบอาชีพหลัก/รอง ข้อมูลการใช้สารเคมีในครัวเรือน ข้อมูลการเป็นสมาชิกกลุ่ม และ ข้อมูลสมาชิกในครัวเรือน ประการที่สอง คือ การค้นหาศักยภาพของครัวเรือน เพื่อให้ครัวเรือนค้นหาทุนหรือ ปัญหาที่อยู่ในตนเอง และมีความเชื่อมั่นในทุนเหล่านั้นมากแค่ไหน ในประเด็นความรู้ความชำนาญ หรือทักษะในการประกอบอาชีพ ทุนในการประกอบอาชีพ เงินทุน วัสดุ อุปกรณ์ ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทุนเพื่อน ทุนความดี ความรู้เท่าทันสถานการณ์ในการประกอบอาชีพ และสถานการณ์ในปัจจุบัน ที่สำคัญประการสุดท้าย คือ การค้นหาปัญหาของครัวเรือน เพื่อให้ครัวเรือนช่วยกันค้นหาปัญหา และวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาใน 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการประกอบอาชีพ ด้านการเงินของครัวเรือน ด้านปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต และด้านครอบครัวอบอุ่น สรุปสุดท้ายความท้าทายของสิ่งที่คาดหวังว่าจะเกิดผลของการปฏิบัติตามขั้นตอนของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้แก้ปัญหาความยากจน คือ เกิดความพอเพียงในทุกระดับของการดำเนินชีวิต ทั้งครอบครัว ชุมชน และขยายไปถึงระดับสังคม ดังนี้ ความพอเพียงในระดับครอบครัว ได้แก่ ครัวเรือนมีความเป็นอยู่ที่พึ่งตนเองได้อย่างมีความสุข ทั้งทางกายและใจ ไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น ไม่มีภาระด้านหนี้สินของตนเอง และครอบครัวสามารถหาปัจจัยสี่มาเลี้ยงตนเอง และครอบครัว มีส่วนเหลือเป็นเงินออมของครอบครัวยกระดับรายได้พ้นความยากจน ความพอเพียงในระดับชุมชน ได้แก่ มีการรวมกลุ่มทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม บริหารทรัพยากรในชุมชนให้สามารถนำไปดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องและสมดุล เพื่อให้เกิดความเป็นอยู่ที่พอเพียงของชุมชนโดยรวม และชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข ความพอเพียงในระดับสังคม ได้แก่ การรวมกลุ่มของสังคมหลาย ๆ แห่งที่มีความพอเพียง ร่วมแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น ในการสืบทอดภูมิปัญญา ตลอดจนร่วมกันพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชนแห่งความพอเพียง เกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียง ในที่สุด